

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN KEHITTÄMISOHJELMA 2012–2015

- 1 Esipuhe
- 2 Johdanto
- 3 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma pähkinänkuoressa
- 4 Strategiset tavoitteet ja toteutus
- 5 Kehittämisohjelman suhde muihin ohjelmiin
- 6 Kehittämisohjelman yleiset perusteet
 - 6.1 Säädöspohja
 - 6.1.1 Kansalliset säädökset
 - 6.1.2 Nuorisotalan keskeisimmät kansainväliset sitoumukset, strategiat ja toimintaohjelmat
 - 6.1.3 Lasten ja nuorten kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien perusteet
 - 6.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma osana hallitusohjelmaa
 - 6.3 Yhteys OKM 2020 - strategiaan
 - 6.4 Yhteys EU:n nuorisopoliittisiin prioriteetteihin
 - 6.5 Lapsi- ja nuorisopolitiikan yhteys
 - 6.6 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmien jatkumo
- 7 Tietoja lapsista, nuorista ja heidän toiveistaan
 - 7.1 Lasten ja nuorten oma ääni kehittämisohjelman suuntaajana
 - 7.2 Tilastotietoja ja tutkimustuloksia
 - 7.3 Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet
- 8 Toimeenpanoresurssit
- 9 Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi
- 10 Lähdeluettelo

[HUOM! Lukuohjeita on harmaalla pohjavärillä korostettuina]

1 Esipuhe

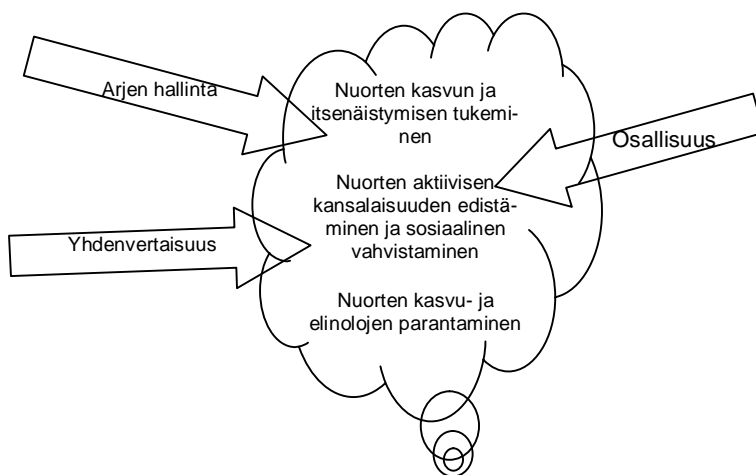
Ministerin esipuhe

2 Johdanto

Nuorisolain¹ mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman. Ohjelmaa on kutsuttu Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaksi sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Nuorisolaki on väestölaki, joka koskee kaikkia alle 29-vuotiaita. Se nostaa sukupolvipolitiikan yhdeksi lähtökohdaksi. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus ovatkin oleellinen osa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaa.

Nuorisolain – ja myös kehittämissuunnitelman – tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Tältä arvopohjalta ponnistaa myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma.

Kehittämissuunnitelmien jatkumolla tavoitellaan mahdollisuuksien tasa-arvoa. Sitä, että jokaisella lapsella ja nuorella lähtökohdistaan riippumatta on mahdollisuus kasvaa täyteen potentiaaliinsa niin yksilönä, ryhmän jäsenenä kuin kansalaisena. Kansalaisuus merkitsee paitsi muodollisia oikeuksia ja velvollisuuksia, myös yhteisöihin kuulumisen kokemuksia ja kansalaistoimintaa.

¹ Nuorisolaki (72/2006)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta on keskeistä se, että heillä on mahdollisuudet ja resurssit vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä laajemminkin yhteiskuntaan. Aktiivisen kansalaisuuden valmiudet ja sosiaalisen osallisuuden kokeminen ovat politiikan ja samalla yksilön kasvun keskiössä

Lapsen ja nuoren tulevaisuuden kannalta keskeisiä ovat myös yhtäläiset mahdollisuudet koulutuksessa ja työmarkkinoilla. On tärkeää, että nuorten aikuistumista ja tulevaisuuden polkuja vahvistetaan.

Kehittämisohjelman horisontti ulottuu neljän vuoden ohjelmakautta pitemmälle. Ohjelmalla toki vastataan niihin kysymyksiin, jotka lähivuosien aikana ovat keskeisiä matkalla mahdollisuuksien tasarvoon.

Ohjelmaa rakennettaessa tarkasteltiin yhteiskunnan tilaa ja tulevaisuusarvioita. Ohjelma pyrittiin koomaan realistiseksi. Taloudellinen taantuma ja valtiontalouden säästöpaineeet rajaavat ratkaisumahdollisuuksien kirjoa, mutta toisaalta ne edistävät kestävien ratkaisujen etsimistä. Lapsi- ja nuorisopoliittinen ajattelu tulee kohtaamaan haasteita kuntarakenteen muutoksissa sekä aluehallinnon kehittämisessä.

Myös valtionhallinnossa käydään jatkuvaa keskustelua siitä, minkä ministeriön tehtäviin koordinaatio kuuluu. Tässä keskustelussa aaltoja nostattavat myös näkökulmaerot siitä, ovatko koordinaation lähtökohdina yksilön palvelut vai kansalaiseksi kasvun tukeminen. Kysymys on osittain myös siitä, haetaanko ratkaisuja ensi sijassa ennakoivilla vai korjaavilla toimilla. Selvää on se, ettei lasten ja nuorten asioita voi hallinnon millään tasolla edistää ilman hyvää yhteistyötä ja erilaisten näkökulmien yhteensovittamista.

Nuorisotyössä näkökulmana on ennaltaehkäisevyys, jolloin kaikki nuorisolain määrittelemät "nuoret" eli kaikki 0-29 -vuotiaat ovat kohdejoukkona. Usein tavoitteena on lapsi / nuori subjektina. Kyse ei ole niinkään yksilöstä palvelun käyttäjänä vaan kansalaisesta, jolla on oikeus osallistua, vaikuttaa ja saada kasvuunsa tukea. Laajasti tähän ennaltaehkäisevään nuorisotyöhön voidaan lukea kaikki "hyvä nuorisotyö", kuten vapaa-ajan harrastukset, järjestötoiminta, kunnallinen nuorisotoiminta ja koulu- nuorisotyö.

Yhtenä läpileikkaavana teemana on kestävä kehitys. Kestävän kehityksen edistäminen perustuu kokonaisvaltaiseen näkemykseen taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta sekä ympäristön huomiointiin ottavasta kehityksestä. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa kestävyudessa keskeisenä kysymyksenä on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Erityisesti nuorilla on yleistynyt kokemus siitä, että omiin asioihin on hankala vaikuttaa.

Myös yhdenvertaisuuden teema kulkee läpileikkaavana. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Nopeasti edennyt rakennemuutos yhdistettynä paikasta riippumattomaan viestintään ja yhteydenpitoon tuovat mukanaan yhä monimutkaisempia ja vaikeammin ratkaistavia kysymyksiä. Toisaalta kyse ei aina ole yksistään sukupolvien välisestä suhteesta vaan myös nuoren sukupolven sisäisestä polarisaatiosta,

Köyhyys ja syrjäytyminen aiheuttavat inhimillistä kärsimystä, terveyseroja ja eriarvoisuutta. Hallitus toimii voimakkaasti köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan. Tämä edellyttää eri sektorien ja hallinnonalojen yhteisiä toimia, työllisyyden, työkyvyn ja osallisuuden vahvistamista sekä sosiaaliturvasta huolehtimista.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tehtävänä vahvistaa laaja-alaista lapsi- ja nuorisopolitiikkaa. Kehittämisohjelma on hallinnonalojen yhteinen asiakirja, vaikka sen lähtökohta on nuorisolaissa ja nuorisoalan hallinnossa. Tämä strateginen lähtökohta on tunnustettu myös Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa.² Kehittämisohjelmaan on koottu ja täsmennetty hallitusohjelmaan kirjattuja lasten ja nuorten kannalta keskeisiä asioita.

Tiivistetysti:

- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma tähtää siihen, että kaikille lapsille ja nuorille ikä huomioon ottaen luodaan enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla ja että kaikkien lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista osallisuutta edistetään.
- Ohjelman näkökulmina ovat lapsi ja nuori kansalaisena, ryhmän jäsenenä sekä yksilönä.
- Lähtökohdat löytyvät nuorisolain arvopohjasta sekä lain luonteesta ns. väestölakina, mikä tuo väistämättä myös sukupolvipolitiikan mukaan tavoitteiden asetteluun.

Tässä kehittämisohjelmassa puhutaan ryhmistä, prosenteista ja ikäluokista. On kuitenkin muistettava lasten ja nuorten toive, että heidät kohdattaisiin arvokkaina yksilöinä. He toivovat, että heitä kannustettaisiin onnistumaan ja otettaisiin aidosti mukaan arjen ratkaisuiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

²Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011

3 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma pähkinänkuoressa

Kehittämisohjelman strategiset tavoitteet ja niitä jäsentävät alaotsikot

Strateginen tavoite 1

Lasten ja nuorten kasvua aktiivisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi tuetaan.

- 1.1 Kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet
- 1.2 Demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatus
- 1.3 Tietoyhteiskunta

Strateginen tavoite 2

Yhdenvertaisuutta tuetaan.

- 2.1 Rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus
- 2.2 Alueellinen yhdenvertaisuus
- 2.3 Vanhemmuuden tuki

Strateginen tavoite 3

Sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen sisällytetään kaikkeen lapsi- ja nuorisotoimintaan.

- 3.1 Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä sateenkaariperheet
- 3.2 Harrastusten sukupuolittuneisuus
- 3.3 Sukupuolivaikutusten arviointi

Strateginen tavoite 4

Koulutuksellista tasa-arvoa parannetaan.

- 4.1 Alhaisen koulutustason periytyvyyden ehkäisy
- 4.2 Perusopetuksen päättävien nuorten ohjaus
- 4.3 Opintotukijärjestelmä

Strateginen tavoite 5

Lasten ja nuorten tasavertaista osallistumista kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan tuetaan.

- 5.1 Nuorisopalvelut lähipalveluina
- 5.2 Kansalaisjärjestöt
- 5.3 Harrastusten saavutettavuus

Strateginen tavoite 6

Nuorten työllistymistä parannetaan ja työllisyyttä lisätään.

- 6.1 Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö osana nuorten yhteiskuntatakuuta
- 6.2 Työmarkkinoiden muutostrendien vaikutukset
- 6.4 Erilaiset oppimis- ja työllistymispolut

Strateginen tavoite 7

Nuorten asumista ja muuta itsenäistymistä tuetaan.

- 7.1 Nuorten asuminen
- 7.2 Nuorten oma talous

Strateginen tavoite 8

Koulussa ja harrastuksissa lisätään yhteisöllisyyttä.

- 8.1 Oppilaskuntatoiminta
- 8.2 Kiusaaminen
- 8.3 Nuorisotyö kouluissa

Strateginen tavoite 9

Lasten ja nuorten terveyttä edistetään.

- 9.1 Terveelliset elämäntavat
- 9.2 Oppilas- ja opiskelijahuolto
- 9.3 Päihteet ja mielenterveys

Strateginen tavoite 10

Yhteistyötä ja osaamista lasten, nuorten ja perheiden asioissa parannetaan.

- 10.1 Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio
- 10.2 Lasten ja nuorten parissa toimivien osaaminen

4 Strategiset tavoitteet ja toteutus

Tässä luvussa esitellään kehittämisohjelman strategiset tavoitteet, niitä jäsentävät alaotsikot sekä toteutus.

Strategisia tavoitteita voidaan ryhmitellä eri tavoin. Yksi ryhmittelytapa on johdannossa kuvatun arjenhallinnan, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden nuolien mukainen. Sama tavoite ja erityisesti toteutus voi edistää useaa teemaa tai olla kytköksissä johonkin muuhunkin strategiseen tavoitteeseen.

Arjenhallinta

- Lasten ja nuorten terveyttä edistetään.
- Koulutuksellista tasa-arvoa parannetaan.
- Nuorten työllistymistä parannetaan ja työllisyyttä lisätään.
- Nuorten asumista ja muuta itsenäistymistä tuetaan.

Osallisuus

- Lasten ja nuorten kasvua aktiivisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi tuetaan.
- Koulussa ja harrastuksissa lisätään yhteisöllisyyttä.

Yhdenvertaisuus

- Lasten ja nuorten tasavertaista osallistumista kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan tuetaan.
- Yhdenvertaisuutta tuetaan.
- Sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen sisällytetään kaikkeen lapsi- ja nuorisotoimintaan.

Yhteistyö

- Yhteistyötä ja osaamista lasten, nuorten ja perheiden asioissa parannetaan.

Kehittämisohjelmassa on kunkin alaotsikon kohdalla esitetty matriisi, jolla kuvataan toimien ensisijaista kohdistamista ikäryhmittäin. Toimet voivat toki edistää myös muun ikäisten asioita. Lisäksi on kuvattu eri ministeriöiden rooleja resurssiohjauksen (RO), informaatio-ohjauksen (IO) ja säädösohjauksen (SO) osalta. Resurssiohjauksella tarkoitetaan esimerkiksi rahoitusta avustuksia jakamalla. Informaatio-ohjauksella tarkoitetaan esimerkiksi hyvien käytäntöjen levittämistä. Säädösohjauksella tarkoitetaan esimerkiksi lakien uudistamista.

Viereisissä taulukoissa on yhteenveto toimien kohdentumisesta.

Frekvenssitaulukoista nousevat esiin ikäryhmät 13-17v ja 18-24v sekä ministeriöistä OKM ja STM. Tulos ei ole yllättävä, sillä kehittämisohjelman lähtökohta on nuorisolaki.

	0-6v	7-12v	13-17v	18-24v	25-29v
Työt / Naiset	8	14	20	18	11
Pojat / Mehet	7	13	22	18	14

Erytysryhmät: _____

	RO	IO	SO
VNK		1	
UM	1	3	
OM		7	
SM	1	8	1
PLM		9	
VM		2	
OKM	23	27	3
MMM	3	4	
LVM	1	3	
TEM	4	9	
STM	12	18	2
YM	3	6	

[HUOM. lopullisessa taitossa haetaan lukijaystävällisempää taittoa taulukoiden osalta]

Huomioidaan Opetushallituksen toteuttaman demokratiakasvatuksen toteutumista oppilaitoksissa koskevan selvityksen tulokset.

1.3 Tietoyhteiskunta

						RO	IO	SO	
						VNK			
						UM			
						OM			
						SM			
						PLM			
						VM			
	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Tytöt / Naiset		x	x			MMM			
Pojat / Miehet		x	x			LVM	x	x	
						TEM			
						STM	x	x	
						YM			
Erityisryhmät:	_____	_____	_____	_____	_____				

Toteutus:

Jokaiselle lapselle ja nuorelle taataan perusedellytykset toimia tietoyhteiskunnassa.

Vahvistetaan tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntämistä opetuksessa ja koulutuksessa.

OKM toteuttaa kehittämissuunnitelman lasten ja nuorten monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon vahvistamiseksi.

Nuorisotyömäärärahoista tuetaan kuntia nuorten mediakeskusten perustamisessa ja varustamisessa sekä erilaisia mediakasvatukseen liittyviä hankkeita.

Hyödynnetään maan kattavaa kirjastoverkkoa kaikille tasapuoliset mahdollisuudet niin lukutaidon kartuttamisessa kuin tietoyhteiskuntaan pääsyn takaamisessa.

Jatketaan järjestöjen verkkomedia- ja verkkonuorisotyön sekä -toiminnan tukemista.

Edistetään turvallisten verkkoympäristöjen kehittämistä lapsille ja nuorille. Tuetaan verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä. (OKM, STM, LVM)

Opetuksessa huomioidaan Opetushallituksen laatima osallistumista tukevan mediakasvatuksen toteuttamissuunnitelma oppilaitoksille (sisältäen verkkomateriaalin).

Strateginen tavoite 2

Yhdenvertaisuutta tuetaan.

Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat vaarassa olla toteutumatta lasten ja nuorten keskuudessa erityisesti maahanmuuttajien, romanien, alkuperäiskansa saamelaisten, vammaisten lasten ja nuorten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osalta. Positiivista erityiskohtelua tarvitsevien lasten ja nuorten osalta palveluiden (koulutus, työllistyminen, asuntoasiat yms.) saavutettavuus on oleellista.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten oma kansalaistoiminta sekä maahanmuuttajanuoriin kohdistuva syrjintää ja syrjäytymistä estävä sekä sosiaalisesti vahvistava nuorisotoiminta tukee kotoutumista. Nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöissä tulee madaltaa vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten kynnystä osallistua toimintaan. Vähemmistöjen nuorille mielekkäät harrastukset ja mahdollisuus osallisuuden kokemiseen on ensiarvoista.

Alueelliset erot ovat monessa asiassa edelleen suuria. Erilaisten palvelujen saatavuus, opiskelupaikkojen sijainti tai työllistyminen ovat tyypillisiä esimerkkejä lasten ja nuorten asioista, joissa on isoja eroja riippuen siitä, missä lapsi tai nuori asuu.

Vanhemmilla on kasvatuksen perusvastuu ja heitä tulee eri tavoin tukea tehtävässä. Varhaiskasvatus antaa eväät lasten kasvamiselle yhteisön jäseniksi. Varhaiskasvatuksen onnistuminen tai epäonnistuminen näkyy myöhemmin peruskoulussa, nuorisotyössä, toisella asteella jne. Korjaavien toimien tekeminen yleensä vaatii huomattavasti resursseja.

Lapsen ja nuoren tärkein kasvuyhteisö on perhe. Perheen lisäksi monet muut asiat vaikuttavat turvalliseen kasvu ympäristöön, esimerkiksi asuminen, päivähoito ja koulu. Iän myötä lasten ja nuorten omat yhteisöt, kaverit, mutta myös esimerkiksi harrastukset ja media alkavat vaikuttaa lapsen ja nuoren kasvun suuntaan yhä enemmän. Turvallisen kasvuympäristön luominen on siten enemmän kuin yksittäiselle perheelle annettavat palvelut: yhteisöllisyyttä vahvistetaan eri tahojen ja sektoreiden yhteistyöllä.

Perhekeskuksissa edistetään perheiden hyvinvointia ja terveyttä, varhaista puuttumista ja pulmien ennalta ehkäisyä. Perhekeskus on perheiden itsensä ja ammattilaisten yhteistä toimintaa, joka kokoaa yhteen paikalliset toimijat ja voimavarat. Kunnallisten palvelujen lisäksi perhekeskuksen toimijaverkostoon voivat kuulua seurakunnat, järjestöt, vapaaehtoiset sekä yksityinen sektori. Monitoimijaisessa verkostossa kunnalliset lapsi- ja perhepalvelut, järjestöt, seurakunnat ja muut tahot yhdistävät osaamista ja asiantuntijuutta.⁴

⁴ Sosiaaliportti <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/fca86985-c592-4f7c-b400-4df97a8c9ccd.aspx>

2.1 Rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM	x						
		SM	x	x					
		PLM	x						
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x		MMM			
		LVM		x		TEM			
		STM		x		YM			
		YM							

Erityisryhmät: _____

Toteutus:

Lisätään toisen kunnioittamisen kasvatusta päiväkotien ja koulujen toiminnassa ja ehkäistään syrjintää.

Tehostetaan erilaisiin vähemmistöihin, kuten vammaisiin, eri uskontoa tai vakaumusta edustaviin, sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien vihan purkausten sekä viharikosten torjuntaa mm. sisäisen turvallisuuden ohjelman avulla. Uhrien avunsaantia tehostetaan.

Niin sanotun kunniaväkivallan samoin kuin pakkoavioliittojen kohteeksi joutumisen riskien tunnistamista tehostetaan, viranomaisille suunnataan koulutusta ja kehitetään varhaisen puuttumisen malleja.

Selvitetään eri etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten toisiinsa kohdistamia asenteita.

Ohjataan avustuspolitiikalla nuorisojärjestöjä, nuorisotyötä tekeviä järjestöjä sekä nuorison palvelujärjestöjä toimimaan nuorisolain arvojen mukaisesti.

2.2 Alueellinen yhdenvertaisuus

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet			x	x		MMM			
		LVM				TEM			
		STM				YM			
		YM							

Erityisryhmät: _____

Toteutus:

Opiskelijoita osallistetaan oppilaitosverkoston kehittämisessä ja oppilaitosten määrän mahdollisessa vähentämisessä. Väestörakenteen muutos aiheuttaa paineita nimenomaan toisen asteen koulutuspaikkojen karsimiseen. Erityisesti ammatillisen toisen asteen koulutuksen osalta on jo nyt eroja alueellisessa kattavuudessa.

Koulutuksellisen tasa-arvon ohjelmassa tavoitellaan peruskoulussa alueellisten erojen puolittamista. Kehitetään erilaisia sähköisiä järjestelmiä kuten verkkonuorisotyötä ja opinto-ohjausta verkossa.

2.3 Vanhemmuuden tuki

		RO	IO	SO
		VNK		
		UM		
		OM		
		SM	x	
		PLM		
		VM		
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	x		
	7 - 12 v			
Pojat / Miehet	13 - 17 v			
	18 - 24 v	x		
		25 - 29 v	x	
		OKM	x	
		MMM		
		LVM		
		TEM		
Erityisryhmät: usean kulttuurin perheet, maahanmuuttajat, vammaiset sateenkaari- ja yhden vanhemman perheet		STM	x	x
		YM		

Toteutus:

Laajennetaan perhekeskustoimintaa perheiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Lapsiperheiden kotipalveluja ja matalan kynnyksen palveluja kehitetään ja lisätään, samoin lastensuojelun ennaltaehkäisevää toimintaa. STM vastaa osana normaalia informaatio- ja resurssiohjausta sekä Kaste-ohjelman ja järjestöjen RAY-tuen kautta.

Koulun tukea vanhempien kasvatustyölle sekä kodin ja koulun yhteistyötä vahvistetaan. Vanhempien kasvatustyötä tuetaan myös monialaisen yhteistyön menetelmin.

Strateginen tavoite 4

Koulutuksellista tasa-arvoa parannetaan.

Lasten ja nuorten opetuksessa ja koulutuksessa pyritään tiedon ja taitojen, mukaan lukien elämäntaitojen, kartuttamiseen. Tärkeä näkökulma on yhteisöllisyys ja kasvaminen yhteisön jäseneksi. Arjenhallintaan kuuluu myös kyky toimia järjestäytyneessä yhteiskunnassa. Hyvä luku- ja kirjoitustaito on välttämätöntä tietotekniikan käytössä.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisen kannalta koulutukseen kuuluu lasten ja nuorten koulutus (esikoulu, peruskoulu, toisen asteen koulutus, korkea-asteen koulutus), lapsi- ja nuorisotyön ammattilaisten koulutus (lastenohjaajat, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajat/vastaavat, yhteisöpedagogit, nuorisolan maisterikoulutus) sekä nuorisotyötä sivuava koulutus (opettajakoulutus, sosiaaliala ym).

Työllistyminen itseä kiinnostavasti auttaa elämänhallintaa - myös kääntäen. Tässä perustana on toimiva oppilaanohjaus ja oikeanlaisen jatkokoulutuspaikan löytäminen.

Hallitusohjelman mukaisesti jokainen ansaitsee reilun alun ja aidot tasavertaiset mahdollisuudet elämälleen.

4.1 Alhaisen koulutustason periytyvyyden ehkäisy

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet	x		x			MMM			
		LVM				TEM			
		STM				YM			

Erityisryhmät: lapset, joiden vanhemmillä alhainen koulutustaso

Toteutus:

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 (luonnos) mukaan valmistellaan ja käynnistetään Koulutuksellisen tasa-arvon ohjelma. Sen tavoitteena on, että kaikilla on taustastaan riippumatta mahdollisuus hakeutua koulutukseen eikä tausta ennusta koulutukseen osallistumista eikä oppimistuloksia. Erityisesti kiinnitetään huomiota sukupuolten välisiin osaamis- ja koulutuseroihin, alueellisiin eroihin sekä sosiaalisen ja etnisen taustan vaikutuksiin.

Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota mahdollisten kehityshäiriöiden tunnistamiseen ja niiden haittojen pienentämiseen.

4.2 Perusopetuksen päättävien nuorten ohjaus

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet			x			MMM			
		LVM				TEM		x	
		STM				YM			

Erityisryhmät: maahanmuuttajat, pojat

Toteutus:

Kehitetään opintojen ja oppilaanohjausta peruskoulussa. Kunnat seuraavat nuorten sijoittumista opiskeluihin ja huolehtivat siitä, että sijoittumattomat nuoret saavat tarvitsemaansa tietoa, neuvontaa ja ohjausta.

Jokaisessa kunnassa on monialainen yhteistyöverkosto, joka tukee nuoria myös perus- ja toisen asteen nivelvaiheessa.

Ohjataan järjestöjä ja kuntia tekemään yhteistyötä kieli- ja muihin vähemmistöihin kuuluvien oppilaiden koulunkäynnin tukemisessa. Tuetaan toimintaa toteuttavia järjestöjä.

4.3 Opintotukijärjestelmä

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x	MMM			
		LVM				TEM			
		STM				YM			

Erityisryhmät: _____

Toteutus:

Opintotuki sidotaan indeksiin 1.9.2014.

Opintotuen rakenteellisia epäkohtia korjataan yhdessä opiskelijajärjestöjen kanssa. Korjataan toisen asteen opiskelijoiden opintotukeen liittyvät epäkohdat. Tarkastellaan perheellisten opiskelijoiden asemaa.

5.2. Kansalaisjärjestöt

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x	x	MMM	x	x	
		LVM							
		TEM							
Erityisryhmät: _____		STM	x	x					
		YM							

Toteutus:

Vahvistetaan lasten- ja nuorten kulttuurin asemaa ja toimintaedellytyksiä. OKM tukee valtionavustuksin kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöjen ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen toimintaa sekä nuorisotyön valtakunnallisten kehittämis- ja palvelukeskusten kautta lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintaa. Lisätään koulujen ja kulttuuritoimijoiden yhteistyötä.

STM tukee ja ohjaa järjestöjä ja yhdistyksiä suuntaamaan toimintaansa erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa henkilöiden ja ryhmien tukemiseen.

Avataan julkisia tiloja kansalaistoiminnan käyttöön. Erityisenä painopisteenä ovat sosiaalisista ongelmista kärsivät asuinalueet ja niiden paikallistoiminta.

Suomi pyrkii edistämään ja selkeyttämään voittoa tavoittelemattomien yleishyödyllisten järjestöjen asemaa EU-yhteistyössä.

Seurataan EU-komission valmisteleman alv-uudistuksen merkitystä kansalaisjärjestöjen toiminta-edellytysten kannalta ja ryhdytään tarvittaessa toimiin.

OKM kannustaa avustuspolitiikallaan järjestöjä tukemaan muita heikommassa asemassa olevien nuorten (kuten vammaisten, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien sekä eri etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten) mahdollisuuksia päästä ehdokkaiksi ja tulla valituiksi niiden edustuksellisiin rakenteisiin.

5.3. Harrastusten saavutettavuus

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet		x	x	x		MMM			
		LVM							
		TEM							
Erityisryhmät: heikoimmassa asemassa olevat lapset ja nuoret		STM	x	x					
		YM							

Toteutus:

Tukemalla nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toimintaa sekä lasten- ja nuortenkulttuuria mahdollistetaan harrastuksia sellaisille väestöryhmille, jotka kohtaavat erityisiä sosiaalisia, taloudellisia tai kulttuurisia esteitä.

Vahvistetaan valtionavustuspolitiikalla maahanmuuttaja- ja kotouttamistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä. Kulttuurin merkitystä maahanmuuttajien integroitumisessa korostetaan.

Maahanmuuttajien kotoutumisessa hyödynnetään myös suomalaisen liikuntakulttuurin moniarvoisuutta ja keskinäistä kunnioitusta.

Kannustetaan kolmannen sektorin toimijoita hyvinvointipalvelujen kehittäjinä.

.

Varmistetaan, että alan oppilaitoksissa sekä etsivä nuorisotyö että työpajat tulevat tuetuiksi.

Yhteiskuntatakuuta toteutetaan yhdessä nuorten kanssa.

6.2 Työmarkkinoiden muutostrendien vaikutukset

						RO	IO	SO	
						VNK			
						UM			
						OM			
						SM			
						PLM			
						VM			
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM		x	
Pojat / Miehet			x	x	x	MMM			
						LVM			
						TEM		x	
						STM		x	
						YM			

Toteutus:

TEM ja STM käynnistävät yhdessä poikkihallinnollisen selvitys- ja kehittämishankkeen työmarkkinoiden muutostrendien vaikutuksista. Siinä selvitetään työmarkkinoiden ja yritystoiminnan muutostrendejä ja rakennemuutoksia sekä arvioidaan niiden vaikutuksia työn tekemisen muotoihin, työvoiman käyttötapoihin ja työaikakäyttöön.

TEM ja STM vastaavat hankkeen johtamisesta siten, että huomioon otetaan erityisesti nuoret työntekijät ja opiskelijat. OKM osallistuu hankkeeseen näkökulmina mm. osamistarpeiden pitkän aikavälin ennakointi, sukupolvien välinen tasa-arvo, sosiaalinen kestävyys ja liikkuvuuden edistäminen.

6.3 Erilaiset oppimis- ja työllistymispolut

						RO	IO	SO	
						VNK			
						UM			
						OM			
						SM			
						PLM			
						VM			
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet				x	x	MMM			
						LVM			
						TEM	x	x	
						STM		x	
						YM			

Toteutus:

Koulutusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuvan oppimisen tunnistamista ja sisällyttämistä viralliseen oppimisjärjestelmään edistetään. Hyödynnetään myös uudet paikalliset toimivat käytännöt ja toimintamallit valtakunnallisesti yhteiseen käyttöön.

Parannetaan mahdollisuuksia joustavien opintopolkujen rakentamiseen ja tutkintojen osien suorittamiseen. Lisätään työpajojen ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä oppilaitosten ja työelämän kanssa.

Edistetään koulutettujen nuorten työllistymistä ja yrittäjyyttä yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämötoiminnan avulla.

Strateginen tavoite 7

Nuorten asumista ja muuta itsenäistymistä tuetaan.

Nuoruuteen kuuluu itsenäistyminen ja liikkuvuus koulutus- ja työmarkkinoilla. Koulutus- ja työmahdollisuudet määrittävät sen, missä nuori asuu. Nuorten osuus kasvukeskusten vuokra-asuntojonoissa on pitkään ollut yliedustettuina. Nuorten asumisväljyys on viime vuosina pienentynyt samalla kun muun väestön asumisväljyys on kasvanut

Nuorten asema asuntomarkkinoilla on muuta väestöä heikompi alhaisen tulotason takia. On vaarana, että etenkin pääkaupunkiseudulla kasvavalle joukolle nuoria myös vuokra-asunto jää kustannusten takia haaveeksi. Nuorten työkaksojen pirstaleisuus voi vaikeuttaa oman asunnon hankkimisen lisäksi myös vuokralla asumista.

Keskimäärin lapsuudenkodista muutetaan pois 19-vuotiaina, tytöt hieman poikia aikaisemmin. Kotoa pois muuttamisessa on myös alueellisia eroja: eteläsuomalaiset muuttava keskimääräistä vanhempina ja Itä-Suomen nuoret nuorempina.⁸ Kotoa muuttamisen ikä Suomessa on eurooppalaisittain hyvin matala.

Asuntotuotannon lisäksi tarvitaan monialaista ja suunnitelmallista työskentelyä niiden nuorten kanssa, joilla asunnottomuus uhkaa pitkittyä tai päättyä esimerkiksi häätöön. Myös laitoksista itsenäistyvät tai hyvin nuorina kotoa muuttavat tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen.

Itsenäistymisen myötä vastuu oman talouden hoidosta saattaa monen nuoren kohdalla muuttua kertaheitolla ja aiheuttaa ongelmia, jotka vaikuttavat elämään pitkään. Maksuhäiriöitä kirjattiin alkuvuonna 2011 suhteessa eniten 25–29-vuotiaille. Yli 12 %:lla ikäryhmään kuuluvista on maksuhäiriö. Maksuhäiriömerkintäisistä 63 % on miehiä.⁹

7.1. Nuorten asuminen

	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	VM	OKM	MMM	LVM	TEM	STM	YM	RO	IO	SO
Tytöt / Naiset				x	x										
Pojat / Miehet				x	x										
Erityisryhmät:															

⁸ Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen. Suomen ympäristö 1/2011

⁹ Suomen Asiakastieto. Tilastot ja lehdistötiedotteet. www.asiakastieto.fi

Toteutus:

Itsenäistyvien nuorten asunto-olojen parantamiseksi huolehditaan investointiavustusten riittävydestä ja säilytetään vähintään niiden nykyinen taso.

Opiskelija-asuntojen saatavuutta parannetaan alkaen niistä paikkakunnista paikkakunnilla, joissa tilanne on heikoin.

Kehitetään nuorten tuettua asumista ja huolehditaan palvelujen riittävydestä.

7.2. Oman talouden hallinta

						RO	IO	SO
						VNK		
						UM		
						OM	x	
						SM		
						PLM		x
						VM		x
						OKM		x
						MMM		
						LVM		
						TEM	x	x
						STM		
						YM		
	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v			
Tytöt / Naiset				x				
Pojat / Miehet			x	x	x			
Erityisryhmät:	_____	_____	_____	_____	_____			

Toteutus:

Tehostetaan nuorten oman talouden hallinnan osaamista järjestöjen yhteistyöllä.

Perusopetuksen uudistuksessa oman talouden hallinta otetaan tarkasteluun.

Strateginen tavoite 8

Koulussa ja harrastuksissa lisätään yhteisöllisyyttä.

Kansalainen on yksilö, jonka erilaiset identiteetit muovautuvat sosiaalisissa verkostoissa, kuten koulussa, lähiyhteisöissä, harrastuksissa, järjestöissä sekä vuorovaikutuksessa yhteiskunnan eri toimijoiden ja globaalien verkostojen kanssa. Lapsen ja nuoren kasvaminen yhteisöllisyyteen sekä paikalliseen, alueelliseen ja maailmanlaajuiseen yhteisvastuuseen alkaa yksilön omista arkipäivän päätöksistä ja toiminnoista, sekä laajenee ja muuttaa muotoaan yhteiskunnan erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Vastuuseen kasvaminen vaatii turvallisia kontakteja toisiin ihmisiin sekä välittävää tukea ja ohjausta.

Lapsen ja nuoren ajasta suuri osa vietetään koulussa tai oppilaitoksessa. Koulun tuleekin olla yhteisö, jossa oppilaat, koulun moniammatillinen henkilökunta ja vanhemmat ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään ja lähiyhteisön kanssa. Peruskoulussa kognitiivisten taitojen lisäksi otetaan huomioon yhteisöllisyys. Laadukkaan oppilaskuntatoiminnan avulla yhteisöllisyyttä koulussa samalla kun se antaa valmiuksia myös vaikuttamistoimintaan. Ns. koulunuorisotyöllä (integroidulla nuorisotyöllä) voidaan tuoda välineet ryhmäytymiseen ja myös elämykselliseen oppimiseen.

Nuoriso- ja liikuntajärjestöjä yhdistää yhteisöllisyys. Järjestöt pyrkivät omalla tavallaan tukemaan lapsia ja nuoria heidän kasvussaan ja itsenäistymisessään.

Kiusaamisen kierteet tulee saada katkaistuiksi. Tällöin kyse on myös kiusaamisen syihin puuttumisesta, ei ainoastaan näkyviin nousseiden kiusaamistapausten käsittelystä. Esimerkiksi verkossa tapahtuvaa kiusaamista on raportoitu yhä kasvavassa määrin. On tärkeää, että nollatoleranssi kiusaamiselle jatkuu katkeamatta päivähoitossa, koulussa ja oppilaitoksissa korkeakouluihin saakka ja edelleen työelämässä ja harrastuksissa.

8.1 Oppilaskuntatoiminta

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM	x						
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	x
Pojat / Miehet		x	x			MMM			
		LVM				TEM			
		STM				YM			
Erityisryhmät: _____									

Toteutus

Vuonna 2014 vakiinnutetaan oppilaskunnat kaikkiin peruskouluihin tekemällä säädös-
muutokset perusopetuslakiin. Tuetaan kouluja oppilaskuntatoiminnan järjestämisessä ja
koordinoinnissa jakamalla hyviä käytäntöjä ja tukemalla järjestöjä, jotka tukevat oppi-
laskuntien työtä.

Oikeusministeriö ja OKM osallistuvat sisältöjen kehittämiseen informaatio- ja resurssiohjauksella.

Vahvistetaan lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia.

8.2 Kiusaaminen

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM							
		SM	x						
		PLM	x						
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x		MMM			
		LVM				TEM		x	
Erityisryhmät: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, vammaiset, maahanmuuttajain lapset		STM	x	x		YM			

Toteutus

Vahvistetaan koulua oppilaiden emotionaalisten ja sosiaalisten taitojen kehittäjänä ja tuetaan oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuullisuutta.

Tehostetaan toimia koulukiusaamisen vähentämiseksi ja toisten kunnioittamisen lisäämiseksi esim. KiVa-koulu -menetelmän, vertaissovittelun tai muiden vastaavien menetelmien avulla. Kehitetään ja otetaan käyttöön menetelmiä korkeakouluissa tapahtuvan kiusaamisen estämiseksi.

Lasten ja nuorten kanssa toimivien koulutuksessa tehdään järjestelmällistä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä.

Lisätään koulun / päivähoidon ja kodin yhteistyötä kiusaamiseen puuttumisessa ja tuetaan vanhempien kasvatusuustyötä.

Kiinnitetään lasten ja nuorten harrastustoimintaa järjestävien huomiota kiusaamisen ehkäisyyn.

8.3 Lasten ja nuorten oma toiminta

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM	x						
		OM							
		SM							
		PLM							
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet		x	x			MMM			
		LVM				TEM			
Erityisryhmät:		STM		x		YM		x	

Toteutus

Ohjataan kuntia helpottamaan lasten ja nuorten oma- ja vapaaehtoista toimintaa sekä kansalaistoimintaa muun muassa avaamalla julkisia tiloja helposti käytettäviksi. Kehitetään toimia, joilla lisätään ymmärtämystä lasten ja nuorten julkisissa tiloissa oleskelua ja toimintaa kohtaan.

Kansalaisjärjestöille luodaan nykyistä avoimemmat mahdollisuudet esitellä toimintaansa kouluissa ja oppilaitoksissa.

Edistetään vapaaehtoistyön integroimista osaksi oppilaitosten toimintaa.

Nuorisotyöllisiä menetelmiä käytetään ryhmäyttämisessä, ongelmienratkaisuisissa sekä muussa yhteisöllisyyden tukemisessa myös osana koulupäivää.

Strateginen tavoite 9

Lasten ja nuorten terveyttä edistetään.

Valtaosa kouluikäisistä on terveitä, voi hyvin ja myös kokee itsensä terveiksi. Myös valtaosa opiskeluaikaisista kokee terveydentilansa hyväksi. Kuitenkin lasten ja nuorten terveystottumuksissa ja elämäntapojensa hallinnassa on useita ongelmia tai häiriöitä: ylipaino, liian vähäinen uni, psyykkiset oireet (erityisesti masennus), tupakointi ja päihteiden käyttö, vähäinen liikunta. Osassa ongelmista on myös selkeitä eroja esimerkiksi sukupuolen, sosioekonomisen tai opiskelutaustan suhteen.¹⁰

Terveyden edistämiseksi tärkeää on laajasti ennalta ehkäisevä toiminta, jolloin toiminta kohdistuu koko ikäryhmään tai määriteltyihin riskiryhmiin ilman, että on vielä havaittu oireita tai on syntynyt huolta. Tällöin korostuvat monipuolisen nuoris-, liikunta- ja kulttuuritoiminnan ja -toiminnan mahdollisuudet. Tavoitteena voidaan pitää sitä, että korjaavien toimien tarve olisi mahdollisimman vähäinen.

Myös matalan kynnyksen palvelut ovat oleellisessa asemassa. Jos ja kun apua tarvitsee, on sitä löydettävä nopeasti. Lapsella tai nuorella ei ole aikaa odottaa palvelun järjestymistä. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen tulisi muodostaa suunnitelmallinen ja jatkuva toiminnallinen kokonaisuus, joka mahdollistaa lapsen ja perheen osallisuuden.

9.1 Terveelliset elämäntavat

		RO	IO	SO
		VNK		
		UM		
		OM		
		SM		
		PLM	x	
		VM		
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	x	x	
	7 - 12 v	x	x	
	13 - 17 v	x	x	
	18 - 24 v	x	x	
	25 - 29 v	x	x	
Pojat / Miehet	0 - 6 v	x	x	
	7 - 12 v	x	x	
	13 - 17 v	x	x	
	18 - 24 v	x	x	
	25 - 29 v	x	x	
Erityisryhmät: _____		LVM		
		TEM		
		STM	x	x
		YM	x	x

Toteutus

Tuetaan liikunta- ja nuorisjärjestöjä lasten ja nuorten terveyttä edistävän liikunnan lisäämiseksi ja liikunnallisten elämäntapojen synnyttämiseksi.

Tuetaan laadukkaita ja laajoille käyttäjäryhmille suunnattujen liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista.

Tuetaan vanhempia ja perheitä liikunnallisen elämäntavan muodostamisessa.

Lisätään liikunnallisuutta niin varhaiskasvatukseen kuin kouluhinkin.

Kouluruokailussa korostetaan ruuan laatua ja lähiruokaa.

Syömishäiriöiden varhaiseen tunnistamiseen kiinnitetään huomiota niin koulussa kuin harrastuksissa sekä varmistetaan tukipalvelujen saatavuus ja niihin ohjaaminen.

¹⁰ Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpidesuositukset. STM selvityksiä 2010:26

9.2 Oppilas- ja opiskelijahuolto

						RO	IO	SO
						VNK		
						UM		
						OM		
						SM	x	
						PLM		
						VM		
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x	MMM		
						LVM		
						TEM		
Erityisryhmät:	alueellinen yhdenvertaisuus, pojat ammatillisella 2 asteella					STM	x	x
						YM		

Toteutus

STM ja OKM kehittävät yhdessä moniammatillista oppilas- ja opiskeluhoitoa. Kavennetaan opiskeluhoollon alueellisia ja kuntakohtaisia eroja.

Kiinnitetään erityistä huomiota toisen asteen opiskelijoiden sekä ammattikorkeakoulu-opiskelijoiden terveyspalvelujen kehittämiseen.

Lisätään palveluja nykyistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäväksi. Kouluissa ja oppilaitoksissa kiinnitetään huomiota terveydenhoitajien ja koulupsykologien palveluiden riittävyteen. Innostetaan kouluja ja oppilaitoksia perustamaan laaja-alaisia hyvinvointiryhmiä, joissa on myös oppilaiden edustus mukana.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoja kehitetään ja arvioidaan yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa.

9.3 Päihteet ja mielenterveys

						RO	IO	SO
						VNK		
						UM		
						OM		
						SM	x	
						PLM	x	
						VM		
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x
Pojat / Miehet		x	x	x	x	MMM		
						LVM		
						TEM		
Erityisryhmät:	ammattillisen 2. asteen opiskelijapojat					STM	x	x
						YM		

Toteutus

Tuetaan lasten ja nuorten päihteettömiä, yhteisöllisiä harrastuksia, esim. kulttuurin, liikunnan ja nuorisjärjestöjen kautta. Resursoidaan ennaltaehkäisevän päihdetyön tekemistä ja kehittämistä nuorisotyön muotona. Levitetään tietoa toteutuneesta kehittämis-työstä ja siten edistetään hyvien käytäntöjen ja menetelmien käyttöönottoa.

Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä kehitetään ja tuetaan mm. käyttämällä monipuolisesti nuorisotyön menetelmiä. Riskialttiille nuorille miehille tarjotaan mahdollisuus päihteettömiin vaihtoehtoihin.

Huolehditaan mielenterveys- ja päihdepalvelujen riittävydestä ja saavutettavuudesta. Kiinnitetään huomiota myös vanhempien mielenterveyden ylläpitämiseen. Vanhempien päihteiden käytön lapsille aiheuttamia haittoja ennaltaehkäistään ja vähennetään. Kehitetään mielenterveyspalvelujen saatavuutta ja erityisesti matalan kynnyksen palveluja.

Valmistellaan säädösmuutos, jolla alkoholimainontaa rajoitetaan kieltämällä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan mainonnan keinot ja sellaiset mainonnan keinot, joilla annetaan kuva alkoholin sosiaalista ja seksuaalista menestystä lisäävistä vaikutuksista. Päihde-ehkäisyn viranomaisyhteistyötä tehostetaan.

Strateginen tavoite 10

Yhteistyötä ja osaamista lasten, nuorten ja perheiden asioissa parannetaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on kokonaisuutena asia, joka edellyttää poikkihallinnollista tarkastelua ja usein myös monialaista työskentelyä etenkin paikallistasolla. Tällöin oleellista on tehdä yhteistyötä asioiden valmistelussa, suunnittelussa ja toiminnan ohjauksessa ja arvioinnissa. Toimintaprosesseja tulee nykyistä enemmän tarkastella kokonaisuudessaan ja varmistaa, että eri osat toimivat saumattomasti yhteen. Poikkihallinnollisen yhteistyön parantaminen on merkittävä keino lisätä julkisen sektorin toiminnan laatua ja tuottavuutta.

Lasten ja nuorten parissa toimivien aikuisten osaaminen on uusien haasteiden edessä. Toisaalta tulee varmistaa lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisen osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen ja toisaalta havaita esimerkiksi mielenterveyden häiriöt jo varhaisessa vaiheessa. Pitemmällä tähtäimellä tavoitteena on koulutuksellisin keinoin vahvistaa lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammatillisia valmiuksia ja kykyä reagoida nopeasti ajan ilmiöihin. Tämä vaatii myös jatkuvaa työn ja menetelmien kehittämistä.

10.1 Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio

		RO	IO	SO					
		VNK							
		UM							
		OM	x						
		SM	x						
		PLM	x						
		VM							
Tytöt / Naiset	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x	x	MMM			
		LVM							
		TEM				x			
		STM	x	x	x				
		YM				x			

Erityisryhmät: _____

Toteutus:

Säädetään lastensuojelulakiin (417/2007) muutokset, joiden mukaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat koskevat nuorisolain mukaisen määritelmän mukaisia nuoria (alle 29v), muutokset 6§ ja 12§.

Valtioneuvosto asettaa OKM:n esityksestä johtoryhmän lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteuttamisen johtamista varten. Johtoryhmään kuuluvat edustajat seuraavista ministeriöistä ja alaisesta hallinnosta: STM, OKM, OM, TEM, SM, YM, PLM sekä THL ja OPH. Hyödynnetään THL:n asiantuntijuutta koordinaatio- ja kehittämistoiminnassa.

Lapsiasioita käsittelevien neuvottelukuntien kokonaisuutta selkiytetään.

Kuntatasolla edistetään nuorisolain mukaisen paikallisten viranomaisten ohjaus- ja palveluverkoston toimintaa, lastensuojelulain mukaisten lastensuojelun asiantuntijaryhmi- en toimintaa sekä näiden välistä yhteistoimintaa erityisesti lastensuojelulain mukaisten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien laatimisessa ja toteuttamisessa.

10.2 Lasten ja nuorten parissa toimivien osaaminen

						RO	IO	SO
						VNK		
						UM		
						OM	x	
						SM	x	
						PLM	x	
						VM		
	0 - 6 v	7 - 12 v	13 - 17 v	18 - 24 v	25 - 29 v	OKM	x	x
Tytöt / Naiset				x	x	MMM		
Pojat / Miehet				x	x	LVM		
Erityisryhmät: _____						TEM	x	
						STM	x	
						YM		

Toteutus

Lasten ja nuorten kanssa toimivien täydennyskoulutuksen teemoina ovat erityisesti vuorovaikutustaidot, lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, yhdenvertaisuus, mielenterveyshäiriöiden varhainen tunnistaminen sekä globaalikasvatus. Myös muutoksessa oleva toimintaympäristö ja sen edellyttämät esim. tietotekniset valmiudet on saatettava kuntoon.

Lasten ja nuorten kanssa toimivien ammatillisen koulutuksen tutkintorakennetta kehitettäessä varmistetaan, että uudistuksessa tulevat huomioon otetuiksi lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, demokratiakasvatus ja yhdenvertaisuus.

5 Kehittämishojelman suhde muihin ohjelmiin

Valtioneuvoston asetuksessa on määritelty kehittämissohjelman olevan laaja-alainen kokonaisuus. Laaja-alaisuudessaan se samalla tulee liikkuneeksi myös muiden ohjelmien, suunnitelmien ja strategioiden alueilla. Tässä luvussa hahmotellaan lapsi- ja nuorisopolitiikan suhdetta muihin valtionhallinnon ohjelmiin ja vastaaviin.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman 2012–2015 valmistelussa on käyty keskusteluja erityisesti Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissohjelman (Kaste) valmistelijoiden kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriössä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelmaa on esitelty Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 (KESU) valmistelijoille.

Seuraavassa on luettelomaisesti mainittu sellaisia ohjelmia ja vastaavia, jotka selkeästi tukevat lapsi- ja nuorisopoliittista näkökulmaa:

- Asuntopoliittinen ohjelma, jossa näkökulmana on lähinnä kehittämissohjelman strateginen tavoite 7. Nuorten asumista ja muuta itsenäistymistä tuetaan. YM johtaa ohjelmaa.
- Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa keskeisenä tavoitteena on syrjäytymisen ja yhteiskunnan jakautumisen ehkäisy. SM johtaa valmisteluprosessia. Näkökulmina ovat
 - o väkivallan vastaisessa työssä nuorten väkivaltaisuuden vähentäminen
 - o lapsiin, vammaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuvan väkivallan parempi tunnistaminen
 - o väkivaltaisen radikalisoitumisen estäminen
- Romanipoliittisen ohjelman (ROMPO) toimeenpano käynnistetään. Erityisiä toimia kohdistetaan romanien koulutustason ja työllisyyden edistämiseen, asumisongelmien ratkaisemiseen sekä romanilasten, -nuorten ja -perheiden osallisuuden edistämiseen.
- Saamen kielen elvyttämissohjelma: lapsia ja nuoria koskevat toimenpiteet toteutetaan.
- Lasten- ja nuortenkulttuuripoliittinen ohjelma 2013–2017. OKM johtaa. Tavoitteena tasa-vertaisten kulttuuriosallistumismahdollisuuksien edistäminen
- Suomen vammaispoliittiseen ohjelmaan VAMPO 2010–2015 kytkeytyy erityisesti vammaisten lasten ja nuorten yhdenvertaiset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.
- Tasa-arvo-ohjelma
- Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollisen toimenpiteiden valmistelu käynnistetään. Tässä laaja-alaisessa ohjelmassa erityisesti sukupolvi- en välinen oikeudenmukaisuus tulee ottaa tarkasteluun.
- EU-rakennerahasto-ohjelmat kaudelle 2007–2013 mahdollistavat Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman toteuttamista. Lisäksi tulevan kauden rakennerahasto-ohjelmiin vuodesta 2014 eteenpäin tulee olla mukana vaikuttamassa.

Kunnalliset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat kattavat parhaimmillaan nuorisolain ja lastensuojelulain tarpeet paikallisesta sovelluksesta. Monialaisena yhteistyönä ja laajasti valmisteltuina ne antavat kunnille mahdollisuuden arvioida ja rakentaa hyvinvointia yhteistyössä paikallistoimijoiden kanssa, mukaan lukien paikalliset yhdistykset. Tällöin ohjelmat kattavat myös ennaltaehkäiseviä toimia, jotka kohdistuvat laajasti koko ikäryhmiin tai riskiryhmiin. Ohjelma voi kattaa laajasti lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita alkaen lastensuojelullisista toimista ja päättyen vaikkapa kulttuurikasvatus- ja taiteen perusopetus suunnitelman sisällyttämiseksi ohjelman osaksi.

6 Kehittämishojelman yleiset perusteet

6.1 Säädöspohja

6.1.1 Kansalliset säädökset

Nuorisolain 4 §:n mukaisesti valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämissuojelman. Vuonna 2007 hyväksytty kehittämissuojelma sai nimen *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuojelma 2007–2011* sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Tähän nuorisolaissa määriteltyyn arvopohjaan perustuu myös nuorisopolitiikan kehittämissuojelma.

Valtioneuvoston asetuksen (1003/2006) mukaan nuorisolain 4 §:ssä tarkoitettu nuorisopolitiikan kehittämissuojelma valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, ympäristöministeriön sekä tarvittaessa myös muiden nuorten kannalta keskeisten ministeriöiden kanssa. Ohjelmassa lapsiin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon erityisesti lasten kasvun kannalta.

6.1.2 Nuorisoalan keskeisimmät kansainväliset sitoumukset, strategiat ja toimintaohjelmat

Suomen lapsi- ja nuorisopolitiikkaa ohjaavat kansainväliset sopimukset (Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan neuvosto) sekä poliittinen yhteistyö (Euroopan unioni). Tärkeä merkityksensä on myös lapsia ja nuoria koskevilla kansainvälisillä poliittisilla strategioilla ja toimintaohjelmilla.

Yhdistyneet kansakunnat (YK)

YK:n yleiskokouksen marraskuussa 1989 hyväksymä *Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus*¹¹ ja sen valinnaiset pöytäkirjat antavat normatiiviset puitteet lapsia ja nuoria (alle 18-vuotiaat) koskeville kansallisille toimintaohjelmille. Yleissopimuksen keskeiset periaatteet ovat syrjimättömyys, lapsen etu, henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset sekä lapsen mielipiteen huomioon ottaminen ja hänen mahdollisuutensa osallistua itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuojelman kannalta keskeisimpiä lapsen oikeuksien yleissopimuksen kohtia on artikla 12, joka koskee lasten ja nuorten kuulemista heitä koskevassa päätöksenteossa.

YK:n vuonna 2000 hyväksymä maailman nuorison toimintaohjelma *World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond WPAY (A/RES/50/81)*¹² on YK:n tärkein nuorisopoliittinen asiakirja. Se tarjoaa toimintapoliittiset puitteet ja käytännön suuntaviivat kansallisen nuorisopolitiikan kehittämistä varten. WPAY määrittelee nuorten elämän kannalta kymmenen keskeistä aluetta: koulu, työllisyys, nälkä ja köyhyys, terveys, ympäristö, huumausaineiden väärinkäyttö, nuorisorikolli-

¹¹ YK:n Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus <http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=68142>

¹² World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond WPAY (A/RES/50/81) <http://www.un.org/documents/ga/res/50/a50r081.htm>

suus, vapaa-ajantoiminta, tytöt ja nuoret naiset sekä nuorten osallistuminen täysipainoisesti yhteiskuntaelämään ja päätöksentekoon.

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 WPAY-ohjelman täydennyksen (A/RES/62/126)¹³, jonka myötä ohjelma laajeni viidelle uudelle alueelle: globalisaatio, tieto- ja viestintäteknikka, HIV/AIDS, aseelliset konfliktit ja hallitustenväliset kysymykset. WPAY:ssa kehoitetaan hallituksia mm. laatimaan yhdennetty kansallinen nuorisopolitiikka ja perustamaan kansallisia koordinoituneita mekanismeja.

Vuonna 2000 hyväksytty *Yhdistyneiden kansakuntien vuosituhattulistus* (United Nations Millennium Declaration¹⁴) on poliittinen sitoumus, joka keskittyy maailmassa vallitsevaan epätasa-arvoon ja syviin kehitysongelmiin. Se on myös perustana YK:n kehityspoliittiselle ja kestävästä kehityksestä edistävälle toimintapolitiikalle. Kehitystavoitteet pyritään saavuttamaan vuoteen 2015 mennessä (Millennium Development Goals, MDG¹⁵). Julistus edellyttää mm. lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täysimääräistä täytäntöönpanoa.

Myös monet muut YK:n piirissä tehdyt yleissopimukset, joihin Suomi on liittynyt, sisältävät lasten ja nuorten oikeuksien ja elinolojen kannalta tärkeitä määräyksiä¹⁶.

Euroopan neuvosto (EN)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ECHR¹⁷ määrätään kansalaisoikeuksista ja -vapauksista sekä poliittisista oikeuksista ja vapauksista. Lapsen oikeuksia ei erikseen mainita yleissopimuksessa, mutta sitä sovelletaan myös lapsiin.

Euroopan sosiaalinen peruskirja ESP¹⁸ hyväksyttiin vuonna 1961 ja uudistettiin vuonna 1996. Perusoikeuskirja täydentää ihmisoikeussopimusta takaamalla sosiaaliset ja taloudelliset ihmisoikeudet. Uudistetussa Euroopan sosiaalisessa perusoikeuskirjassa artikla 7 (lasten ja nuorten oikeus suojeluun) ja artikla 17 (lasten ja nuorten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun) ovat keskeisiä lasten ja nuorten kannalta. ESP astui Suomessa voimaan 2002. Myös useat muut Euroopan neuvoston yleissopimukset koskevat lasten oikeuksia.

Vuonna 2005 annetussa Varsovan julistuksessa Euroopan neuvoston valtion- ja hallitusten päämiehet julistivat sitoumuksensa naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen perheväkivalta mukaan luettuna. Varsovan toimintasuunnitelmassa päätettiin edelleen, että lapsen oikeuksia koskeva näkökulma otetaan huomioon kaikissa Euroopan neuvoston toimissa. Tämän seurauksena käynnistettiin "Building a Europe for and with children" -ohjelma 2006–2011 tavoitteenaan lasten oikeuksien edistäminen ja lasten suojeleminen väkivallalta.

¹³ Supplement to the World Programme of Action for Youth (A/RES/62/126)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/471/33/PDF/N0747133.pdf?OpenElement> /HUOM LINKKI EI TOIMI vaikka korjattu!

¹⁴ United Nations Millennium Declaration: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>

¹⁵ YK:n vuosituhattavoitteet: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=15321&contentlan=1&culture=fi-FI>

¹⁶ Linkkejä muihin YK:n yleissopimuksiin:

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus:

<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67747>

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus:

<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67713>

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus:

<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67689>

¹⁷ ECHR <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG>

¹⁸ ESP <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=66806>

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi marraskuussa 2008 päätöslauselman Euroopan neuvoston nuorisopolitiikasta (CM/Res(2008)23)¹⁹, jonka mukaisesti yleisenä tavoitteena on antaa nuorille yhtäläiset mahdollisuudet kehittää tietojaan, taitojaan ja pätevyyttään voidakseen osallistua täysimääräisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Euroopan neuvoston nuorisopolitiikka rakentuu ihmisoikeuksille ja demokratialle, monimuotoisuudelle ja nuorten sosiaaliselle osallisuudelle.

Euroopan neuvosto on antanut lukuisia suosituksia nuorisopolitiikasta, nuorten osallistumisesta, liikkuvuudesta, nuorisotutkimuksesta, nuorisotiedotuksesta ja epävirallisesta oppimisesta (http://www.coe.int/t/dg4/youth/IG_Coop/CDEJ_documents_en.asp).

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous valmistelee parhaillaan suositusta nuorten oikeuksista (*Towards a European framework convention on youth rights, Recommendation 1978 (2011)*)²⁰. Ehdotuksessa nähdään keskeisinä kysymyksinä mm. nuorten oikeus koulutukseen, työllisyyteen, laadukkaaseen asumiseen, terveelliseen ympäristöön, osallistumiseen, kulttuuriin ja urheiluun sekä yhdenvertaiseen kohteluun.

6.1.3 Lasten ja nuorten kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien perusteet

Nuorisolaissa säädetään nuorten kuulemisesta sekä nuorten mahdollisuudesta osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevaan asioiden käsittelyyn. Osallistumisoikeudesta ja toimintamahdollisuuksista säädetään perustuslain (14 §) ohella myös useassa muussa laissa, kuten kuntalaissa (365/1995; 27 pykälä), perusopetuslaissa (628/1998; 47 pykälä), lukiolaissa (629/1998) ja laissa ammatillisesta koulutuksesta (630/1998). Lastensuojelulain (417/2007) 5 pykälän mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano on otettu huomioon myös seuraavissa laeissa: laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992); laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000); hallintolaki 434/2003; kielilaki (423/2003) ja Saamen kielilaki (1086/2003).

6.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma osana hallitusohjelmaa

Jyrki Kataisen hallituksen²¹ tavoitteena on välittävä ja menestyvä Suomi. Suomea kehitetään pohjoismaisena hyvinvointivaltiona ja yhteiskuntana, joka kantaa vastuunsa paitsi omista kansalaisistaan, myös kansainvälisesti osana pohjoismaita, Eurooppaa ja maailmaa.

Hallituksen toimintaa ja kaikkea päätöksentekoa yhdistää kolme keskeistä kokonaisuutta. Nämä kokonaisuudet ovat:

- köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen
- julkisen talouden vakauttaminen sekä
- kestävä talouskasvu, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen.

¹⁹ Päätöslauselma EN nuorisopolitiikasta

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Forum21/Issue_No13/N13_Resolution_23_en.pdf

²⁰ Towards a European framework. http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11357

²¹ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011 <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>

Hallituksen vuosittain pitämässä strategiaistunnossa arvioidaan hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista. Strategiaistunnossa hallitus voi ottaa kantaa hallitusohjelman toteutumiseen sekä tarvittaessa priorisoida tai uudelleen kohdentaa toimenpiteitään. Hallitusohjelman mukaisesti pyritään käyttämään hyväksi EU:n alue- ja rakennepolitiikan mukaista rahoitusta sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä.

Hallitusohjelmassa on kohdennettu noin 60 miljoonaa euroa vuodessa nuorten työllisyyttä edistävien toimien rahoittamiseksi. Näihin toimenpiteisiin kuuluvat mm. työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö.

Yhdenvertaisuuden periaate on hallituksen ohjenuorana: Suomessa kaikki ovat samanarvoisia sukupuolesta, iästä, alkuperästä, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteistä, terveydestä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. Tässä hengessä hallitus lupaa muun muassa huolehtia oikeusvaltion yleisistä toimintaedellytyksistä. Vahvistetaan kansanvaltaa, muun muassa edistämällä kansalaisvaikuttamista ja ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta erityisesti ensimmäinen kokonaisuus on tärkeä. Kehittämishjelmassa vuosille 2012–2015 onkin useita tähän liittyviä tavoitteita. Valtaosa kehittämissuunnitelman tavoitteista pohjautuu suoraan hallitusohjelmaan. Merkittävin ero on siinä, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa konkretisoidaan toimenpiteitä ja tarkennetaan kohderyhmiä sekä määritellään vastuunjako hallitusohjelmaa tarkemmin.

6.3 Yhteys OKM 2020 - strategiaan

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategian mukainen tahtotila 2020²² on että, Suomi on osaamisen, osallistumisen ja luovuuden kärkimaa. OKM:llä on neljä strategista ohjelmaa. Ohjelmat ja niihin lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta keskeisesti liittyvät strategiset taustat ja päämäärät ovat tiiviisti esitetty alla.

Sivistyksen voima - Yleissivistyksessä korostuvat tulevaisuudessa globaali- ja ympäristövastuu, ymmärrys kulttuurista ja siihen liittyvä osaaminen, arvot ja etiikka, elämänhallintataidot, yksilöiden terveys- ja hyvinvointikäyttäytyminen, sosiaaliset taidot ja kommunikaatiovalmiudet, tietomassojen hallinta ja oppimisvalmiudet, medialukutaito ja teknologinen osaaminen. OKM vastaa tulevaisuuden osaamis- ja luovusperustasta ja pitää huolen siitä, että sivistyksen vetovoima säilyy tulevaisuudessa.

Kilpailukyky - OKM ennakoii ja tunnistaa elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset, vaikuttaa niihin sekä vastaa osaamistason parantamisesta ja osaavan työvoiman saatavuudesta. Työllisyys on korkealla tasolla ja työtä ja yrittäjyyttä arvostetaan.

Menestyvät alueet ja elinympäristö - Suomi on elinvoimainen ja kehittyvä. OKM rikastuttaa ihmisten elämänlaatua ja mahdollisuuksia virikkeelliseen, osallistumista vahvistavaan ja elämyksiä tuottavaan elinympäristöön.

Osallisuus ja yhteisöllisyys - OKM:n on kansalaisyhteiskunnan asiantuntijaministeriö. Ministeriö tunnistaa muuttuvat yhteisöllisyyden muodot, vahvistaa lähiyhteisöjen toimintaedellytyksiä ja uudistaa toimintatapojaan niiden mukaisesti. Ministeriö vahvistaa toimialansa uudistumiskykyä ja tukee

22 OKM strategia 2020 OKM julkaisuja 2010:4 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/strategia_2020.html

kansalaisyhteiskuntaa. Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutustaso ja harrastusaktiiviteetti on kantaväestön tasolla. OKM edesauttaa monikulttuuristen, suvaitsevien ja kannustavien yhteisöjen toimintaa. Kansalaisilla on tasa-arvoiset mahdollisuudet yksilölliseen kehittymiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ehkäisee syrjäytymistä ja syrjäytymisen periytymistä, painopisteenä lapset ja nuoret.

6.4 Yhteys EU:n nuorisopoliittisiin prioriteetteihin

Hallitusohjelmassa painotetaan Euroopan unionin merkitystä Suomelle luontevimpana poliittisena yhteisönä ja Suomen roolia aktiivisena ja aloitteellisena Euroopan unionin jäsenenä.

Eurooppa 2020

Eurooppa-neuvosto hyväksyi kesäkuussa 2010 Eurooppa 2020 talous- ja työllisyysstrategian, jonka tavoitteena on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Vuoteen 2020 mennessä Suomen kansallisen tavoitteena on mm. nostaa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste 78 prosenttiin, nostaa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 42 prosenttiin, pitää koulupudokkaiden osuus alle 8 prosentissa sekä vähentää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrää.

Eurooppa 2020 -strategiaan sisältyy myös Nuoret liikkeellä (Youth on the move) lippulaivahanke, jolla pyritään parantamaan koulutuksen ja opetuksen laatua sekä edistämään opiskelijoiden ja harjoittelijoiden liikkuvuutta. Päämääränä on myös parantaa nuorten työllisyyttä mm. edistämällä epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamista. Lasten ja nuorten kannalta tärkeitä lippulaivahankkeita ovat myös Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma (työllisyys ja koulutus) sekä Euroopan köyhyyden torjuntafoorumi (syrjäytymisen ehkäisy).

Suomen kansalliset tavoitteet ylittävät EU:n tavoitteet. Tavoitteiden saavuttamisessa erityisenä ongelmaryhmä nähdään pelkän perusasteen varassa olevat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret. Etsivän nuorisotyön, nuorten työpajatoiminnan, monialaisen viranomaisyhteistyön sekä muiden arjenhallintaa parantavien toimenpiteiden avulla pyritään saamaan jokainen nuori koulutukseen ja työelämään.²³

Nuorisoalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetut puitteet (2010–2018)

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 165 artiklan mukaisesti unionin toiminnalla pyritään kannustamaan nuorten osallistumista demokratian toteuttamiseen Euroopassa.

Nuorisoalan EU-yhteistyö perustuu ministerineuvoston päätöslauselmaan (2009/C 311/01) nuorisoalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetuista puitteista vuosille 2010–2018²⁴. Yhteistyöllä edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa, torjutaan syrjintää sen kaikissa muodoissa, kiinnitetään erityistä huomiota eri syistä heikommassa asemassa oleviin nuoriin ja tunnustetaan kaikki nuoret yhteiskunnan voimavaraksi.

²³ Lähde: Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011

²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:311:0001:0001:FI:PDF>

EU-yhteistyön keskeisinä tavoitteina on

- luoda kaikille nuorille enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla ja
- edistää kaikkien nuorten aktiivista kansalaisuutta, sosiaalista osallisuutta ja solidaarisuutta.

Näiden päätavoitteiden saavuttamiseksi noudatetaan kaksitahoista lähestymistapaa: (1) toteutetaan nuorisoalan omia toimenpiteitä ja (2) vaikutetaan nuorisokysymysten huomioon ottamiseen muilla nuorten elämän kannalta keskeisillä politiikka-aloilla, joista tärkeimmät ovat:

- Koulutus ja ammatillinen koulutus
- Työllisyys ja yrittäjyys
- Terveys ja hyvinvointi
- Osallistuminen
- Vapaaehtoistoiminta
- Sosiaalinen osallisuus
- Nuoriso ja maailma
- Luovuus ja kulttuuri

Nuorisopolitiikan tulisi perustua näyttöön (tutkimustietoon) ja sen tuloksia on jatkuvasti arvioitava. EU:n kolmen vuoden välein julkaistavaa nuorisoraporttia (seuraava v. 2012) käytetään arvioinnin välineenä. Euroopan komission valmisteluasiakirja nuorisoindikaattoreista esittelee 40 mittaria. Indikaattorit kattavat kaikki EU-yhteistyöpuiteiden politiikka-alat. Indikaattorit kerätään Eurostatin sivuille.²⁵

Yhteisten eurooppalaisten tavoitteiden toteuttamiseksi käytetään avointa koordinaatiomenetelmää ja toteutetaan kansallisen tason toimenpiteitä. Avoimen koordinaatiomenetelmän toimeenpanossa käytetään mm. vastavuoroista oppimista ja indikaattoreita.

Yhteistyöpuiteissa nousee esiin myös nuorisotyön taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys (nuorisotyöntekijöiden koulutus, liikkuvuus, nuorisotyön palvelut).

Neuvoston päätöslauselmassa kehoitetaan jäsenvaltioita toteuttamaan kansallisen tason toimenpiteitä, joilla voidaan edesauttaa yhteisten eurooppalaisten tavoitteiden saavuttamista. Suomessa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma toteuttaa kansallisesti EU:n nuorisopolitiikan yhteisiä tavoitteita.

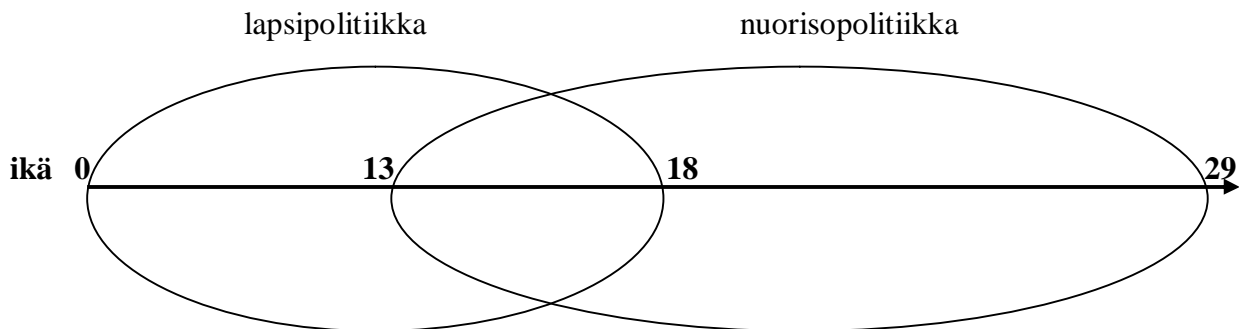
6.5 Lapsi- ja nuorisopolitiikan yhteys

Nuorisolain 2§ mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, eikä laissa ole määritelty muita rajauksia iän suhteen. Nuorisolaki koskee siis kaikkia alle 29-vuotiaita lapsia ja nuoria. Yleiskielessä nuorilla tarkoitetaan usein teini-ikäisiä, eli 13 - 19-vuotiaita. Alle 12-vuotiasta henkilöä kutsutaan varsin yleisesti lapseksi, vaikka esimerkiksi "varhaisnuoret" -termiä käytetään myös. "Nuoret aikuiset" sijoittuvat selkeästi nuoruusiän loppupäähän. Lapsuuden ehdottomana rajana pidetään 18-vuoden ikää. Tämä täysi-ikäisyyden raja määritellään monen lain kautta. Kansainvälisesti se on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.

²⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

Nuoruudesta ei ole yhtä selvää iän perusteella tehtyä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Nuoruus liitetäänkin enemmän tiettyyn elämänvaiheeseen ja siihen liittyvään elämäntapaan, jolloin ikä ei ole tärkein määrittävä tekijä.

Pelkistään voidaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kenttää kuvata iän mukaan osittain päällekkäin olevina politiikan kenttinä.

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain yhtenä keskeisenä periaatteena on ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitys sekä entistä varhaisempi puuttuminen ongelmiin.

Lain 3 a §:n mukaisesti ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tärkeässä roolissa on monialainen yhteistyö eri toimijoiden kesken.

6.6 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmien jatkumo

Vuonna 2006 hyväksytty nuorisolain mukainen nuorisopolitiikan kehittämisohjelma sai nimen *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011* sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. Valtioneuvosto hyväksyi ohjelman 13.12.2007.²⁶

Kehittämisohjelma rakentui yhdeksästä politiikkakokonaisuudesta, joita tuki kehittämisohjelman seuranta ja tietotarvetta käsittelevä luku. Sisällölliset politiikkakokonaisuudet olivat:

- Moninaisuus ja yhdenvertaisuus
- Luovuuden Suomi
- Digitaalinen sukupolvi
- Laajan osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen
- Perheiden tukeminen
- Varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki

²⁶ Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2007:41. www.minedu.fi/OPM/Julkaisut

- Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään
- Terveyden edistäminen ja terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen
- Asuminen ja yhdyskunta-suunnittelu

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 nosti keskusteluun uusia, nuorten kannalta tärkeitä asioita. Kiinnostus nuorten elinoloja kohtaan on menneellä ohjelmakaudella selkeästi kasvanut. Valtionhallinnossa verkostoituminen on vahvistunut ja lisännyt eri toimijoiden välisiä yhteyksiä. Kokonaisuutena lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on antanut pontta ja selkänöjaa laaja-alaiselle lasten ja nuorten elinolojen kehittämiselle.²⁷

Hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma edisti vaalikaudella 2007 - 2011 olennaisella tavalla ensimmäisen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoa ja eri ministeriöiden sitoutumista lasten ja nuorten asioihin. Monialainen johtaminen ja poikkihallinnollisuus valtioneuvostotasolla ovat keskeisiä asioita uudellakin ohjelmakaudella.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 laatimistapa (neuvotteleva ohjaus) sai laajasti myönteistä palautetta, erityisesti järjestötoimijoilta ja tutkijoilta. Myös tämän kauden ohjelmaa on laadittu avoimessa prosessissa.

Aiemmassa kehittämisohjelmassa nähtiin hyvänä ohjelman laajuus ja kattavuus. Toisaalta palautetta saatiin siitä, ettei tavoitteita priorisoitu ja ettei toimenpiteissä suoraan näkynyt toteuttamisvastuu. Ohjelmassa oli kaikkiaan noin 40 erillistä tavoitetta ja niiden toteuttamiseksi oli listattu noin 300 toimenpidettä. Myös seuranta oli hankalaa ohjelman laajuuden takia ja myös siksi, että kuntatasolle asti ulottuvaa tiedonkeruuta tehty ohjelman näkökulmasta. Ohjelma ei juuri erotellut ikäryhmiä, sukupuolta tai muitakaan sensitiivisiä asioita.

Taloudellinen taantuma eteni vuodesta 2008 lähtien varsin nopeasti. Nuorisotyöttömyyden hoitaminen vaati erityisiä toimia, joita ohjelmassa ei riittävästi ollut otettu huomioon. Uudessa ohjelmassa on sisäänrakennettuja tarkentamismekanismeja.

Monialainen yhteistyö on nuorisolain uudistuksen myötä saanut kunnissa vauhtia. Edelleen on seurattava kehitystä ja panostettava asenteiden muuttamiseen ja uusien toimintamuotojen juurruttamiseen. Lapsia ja nuoria ei saa jättää yksin.

Monialainen ja poikkihallinnollinen yhteistyö on välttämätöntä niin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisen kuin julkisen sektorin resurssien riittävyyden kannalta. Kehittämisohjelman 2007 - 2011 arvioinnin mukaan tässä on edistytty, mutta paljon on vielä tehtävää luontevan ja tavoitteellisen yhteistyön ja koordinaation toteuttamiseksi.

²⁷ Raportti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 toteutumisesta. Valtion nuorisiasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 44

7 Tietoja lapsista, nuorista ja heidän toiveistaan

7.1 Lasten ja nuorten oma ääni kehittämisohjelman suuntaajana

Kehittämisohjelman valmistelu alkoi lasten ja nuorten verkkokuulemisella toukokuussa 2011. Nuorten paneeli 2011- kyselyyn vastasi yli 800 13–20-vuotiasta nuorta. Vahvoina signaaleina nousivat seuraavat teemat; ystävät, läheisten hyvinvointi, mahdollisuus päättää omista asioista, terveys sekä perhe ja koti. Raportin tulosten mukaan nuoret halusivat osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon nykyistä aktiivisemmin, kantaa vastuuta ja tehdä yhteistyötä päättäjien kanssa. Nuoria tällä hetkellä puhuttavia yhteiskunnallisia aiheita ovat työllisyyden, toimeentulon ja koulutuksen lisäksi esimerkiksi suvaitsevaisuus ja tasavertaisuus muiden kanssa.²⁸

Vuodesta 1994 Nuorisobarometri -tutkimuksilla on selvitetty vuosittain 5–29 -vuotiaiden asenteiden ja odotusten kehittymisestä. Vuosien 2005–2010 välillä asenteet ovat monelta osin muuttuneet paljonkin, monin osin kriittisempään suuntaan. Entistä pienempi osuus pitäisi hyvänä jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia ja entistä harvempi kokee kulttuurisen suvaitsevaisuuden lisääntyneen viime vuosina. Entistä useammat kokevat myös rasismia lisääntyneen suomalaisnuorten keskuudessa. Nuoret uskovat vahvasti koulutukseen ja sen antamiin mahdollisuuksiin päästä työmarkkinoille. Viimeisten barometrien mukaan nuorilla on korkea työmoraali, mutta yrittäminen ei kuitenkaan juuri kuulu tulevaisuuden suunnitelmiin.²⁹

Vuoden 2010 Nuorisokonventtiin osallistui noin 100 nuorta eri puolilta Suomea työstämään nuorten teesejä päättäjille ja ottamaan kantaa heitä koskevaan päätöksentekoon. Konventin julistuksessa painottuivat mm. seuraavat aiheet: nuorten oikeudet ja asema työmarkkinoilla, osallistuminen, mielen-terveys ja syrjäytyminen. Nuoret totesivat, että opinto-ohjausta tulisi tehostaa erityisesti koulutuksen eri nivelvaiheissa. Ilman opiskelupaikkaa jäävistä nuorista tulee huolehtia entistä paremmin. Tärkeänä pidettiin myös oppilas- ja opiskelijahuollossa työskentelevän henkilökunnan riittävää määrää. Konventin nuorten mielestä äänestysikärajaa tulisi laskea 16 vuoteen kunnallisvaaleissa. Nuoret ovat huolissaan nuorten mielenterveysongelmista ja Suomessa vallitsevasta päihdekulttuurista. Ratkaisuksi ehdotettiin mm. mielekkäitä harrastuksia ja ennaltaehkäiseviä toimintoja. Konventin järjestivät yhteistyössä Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry ja Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunnan Nuora.

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto - Nuva ry toteutti Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 arvioinnin piireittäin keväällä 2011. Samalla tehtiin esityksiä myös tulevaa kehittämisohjelmakautta varten. Nuva ry:n mukaan nuorten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon eivät toteudu tasavertaisesti eikä nykyinen järjestelmä kannusta nuorten kuulemiseen.

²⁸ Nuorten paneeli 2011- tutkimuksen raportti:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Nuorten_Paneeli_2011_Loppuraportti.pdf

²⁹ Kaikki Nuorisobarometrit löytyvät osoitteesta:

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/?lang=fi

Enemmän huomiota tulisi kiinnittää nuorten kuulemisen vaikuttavuuteen pelkän vaikuttajaryhmien määrän lisäksi.³⁰

Suomen Lasten Parlamentin edustajia kuultiin osana Suomen määräaikaisraportointia YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen noudattamisesta Suomessa. Edustajien mielestä lapset tulisi ottaa paremmin mukaan päätöksentekoon tarjoamalla heille säännöllisiä tapaamisia päättäjien kanssa, jokaiseen kouluun pitäisi saada toimiva oppilaskunta ja lasten mielipiteet tulisi ottaa huomioon harrastuksissa. Terveystilanteen tila on lasten mielestä huolestuttavaa ja he kokevat kouluterveydenhoitajan läsnäolon useissa kouluissa riittämättömäksi. Lapset painottivat erilaisuuden hyväksymistä ja kaiken syrjinnän kieltämistä.

7.2 Tilastotietoja ja tutkimustuloksia

Vuoden 2010 lopussa Suomessa oli 29-vuotiaita tai sitä nuorempia yli kolmannes väestöstä, tarkalleen 1 832 478. Heistä 15–29 -vuotiaita oli 1 005 927. Väestöllinen huoltosuhde eli alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden määrä 100 työikäistä kohden oli vuoden 2010 lopussa 51,6. Ennusteen mukaan huoltosuhde olisi vuonna 2016 jo 60,4 ja vuonna 2026 jo 79,1.

Suomessa poikkeuksellisen suuri osa opiskelijoista on työssä opiskelun tai koulunkäynnin ohessa. Opiskelijoiden työssäkäynti väheni hieman vuonna 2009 edellisestä vuodesta. Edelleen yli puolet, 55 prosenttia, opiskelijoista kävi töissä opiskelun ohessa. Työssäkäynti on yleisintä yliopisto-opintojen yhteydessä, 60 prosentilla yliopisto-opiskelijoista oli vuonna 2009 opintojen ohessa työsuhde.

Monilla mittareilla mitattuna lasten ja nuorten elämä Suomessa sujuu hyvin – valtaosa nuorista on tyytyväisiä elämäänsä. Yli 80 % nuorista arvioi terveydentilansa hyväksi. Viidesosa nuorista sen sijaan voi aiempaa huonommin. Huono-osaisuus kasaantuu ja monenlainen pahoinvointi lisääntyy.

Vuonna 2008 oli työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella yli 40 000 nuorta, iältään 15–29-vuotiaita. Yli 80 % ulkopuoliseksi tai työttömäksi päätyneistä nuorista ei koskaan suorita perusasteen jälkeistä tutkintoa. Yhä useampi nuori jää työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyden ongelmien takia, nimenomaan masennus syynä on yleistynyt.

Peruskoulun 9. luokan päättäneiden sekä uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin oli vuonna 2009 edellisvuotta vaikeampaa. Jatko-opiskelupaikkaa vaille jäi peruskoulun päättäneistä yli 8 prosenttia ja uusista ylioppilaista noin 60 prosenttia.

Vuonna 2009 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 16 643 alle 21-vuotiasta. Sijoitetuista lapsista ja nuorista perhehoidossa oli 33 %, ammatillisessa perhehoidossa 18 % ja laitoshuollossa 36 %. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 1,3 prosenttia 0–17-v. lapsista. Huostaanotto tai kiireellinen sijoitus koski kaikkiaan 12 055 lasta. Näistä huostassa tai tahdonvastaisessa huostassa oli 9 939 lasta. 16–17 -vuotiaiden osuus on noussut koko 2000-luvun ajan ja se on huomattavasti suurempi kuin muiden ikäryhmien osuus vastaavaan ikäryhmään verrattuna. Kaiken kaikkiaan huostassa olleiden lasten määrä väheni vuonna 2009 ensimmäistä kertaa. Tätä ennen määrä on kasvanut 2-5 %:n vuosivauhdilla.

Tutkimusten mukaan vanhempien köyhyys altistaa lapset pahoinvoinnille.³¹ Ero näkyy jo syntymäpainoja verrattaessa. Myöhemmät ongelmat kuten lasten huostaanotot, mielenterveysongelmat, rikol-

³⁰ Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton verkkosivut: <http://www.nuva.fi/Liitto/tabid/871/language/fi-FI/Default.aspx>

lisuus, kouluttamattomuus ja toimeentulo-ongelmat kärjistyvät vanhempien toimeentulo-ongelmien lisääntyessä. Myös tyttöjen teiniraskaudet ja klamydiatartunnat yleistyvät vanhempien toimeentulo-ongelmien myötä. Koulutus ja erityisesti äitien korkeampi koulutus näyttäisi suojaavan lapsia pahoinvoinnilta.

Samaan aikaan kun yleinen tulotaso on Suomessa noussut, on lapsiperheiden köyhyys moninkertaistunut. Lapsiköyhyysaste tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella olevissa kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden osuutta kaikista alaikäisistä. Perheen köyhyysrajaan vaikuttaa perheen koko ja lasten ikä. Vuonna 2007 kahden alle 14-vuotiaan lapsen ja kahden aikuisen muodostaman perheen köyhyysraja oli 2 943 euroa kuukaudessa ja yksinhuoltajan ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen perheen 1 743 euroa.

Tutkimuksen³² mukaan nuorten vapaa-ajantoiminta on erityisen merkityksellistä heille itselleen silloin, kun se omaehtoista ja kokeilevaa. Ystävyys-suhteet ovat tärkeitä nuorille, niin kasvokkaiset kuin virtuaalisetkin.

Toisaalta nuorille tarkoitettut kunnalliset ja valtiolliset palvelut ovat etäännyneet nuorten arjesta ja vapaa-ajasta, eivätkä ne aina kohtaa. Sukupuoli, etnisyys, yhteiskuntaluokka ja asuinpaikka vaikuttavat nuorten vapaa-ajan viettotapoihin ja osallistumismahdollisuuksiin. Nuorten vapaa-aika ei ole myöskään irrallaan yhteiskunnallisista rakenteista ja eriarvoisuuksista, vaan sitä rakentavat samat globaalit, julkiset, yksityiset ja kansalaisyhteiskunnan toimijat kuin esimerkiksi työ- ja koulutuselämää.³³

7.3 Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet

Euroopan neuvosto toteutti vuonna 2010 lasten ja nuorten osallistumista koskeneen maatutkinnan 34, jossa arvioitiin lasten ja nuorten kuulemis- ja osallistumismahdollisuuksia Suomessa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 12 pohjalta. Kyseinen artikla määrää, että sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapselle on myös annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan välityksellä.

Euroopan neuvoston arvioinnissa todettiin, että Suomen osallistumisjärjestelmän vahvuuksia on julkisen vallan selkeä vastuu osallistumismenetelmien kehittämisessä. Suomessa lasten ja nuorten suora ja välillinen osallistuminen tapahtuu yleensä virallisissa rakenteissa (nuorisovaltuustot, oppilaskunnat, lasten parlamentti jne) ja osallistumisesta on säädetty laajasti eri laeissa. Arvioinnissa todettiin myös, että Suomessa tulisi edistää erityisesti alhaalta ylöspäin suuntautuvaa osallistumista nykyisten osallistumisrakenteiden lisäksi.

Arviointiryhmä kiinnitti huomiota mm. seuraaviin puutteisiin Suomen osallistumis- ja kuulemisjärjestelmissä:

³¹ Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. STM:n julkaisu 2007:23

³² Annettu, otettu, itse tehty – Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisu 112. Helsinki 2011

³³ Nuorisotutkimusseuran ja verkoston sivut: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/>

³⁴ [Linkki: http://www.coe.int/t/dg3/children/participation/PolicyReview_en.pdf]

- Suomessa ei ole lakeja tai säännöksiä, jotka sellaisenaan turvaisivat lasten ja nuorten asianmukaisen tiedonsaannin osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvissä asioissa (nuorisotiedotuksessa noudatetaan Euroopan neuvoston suosituksia)
- lasten ja nuorten osallistumista säätelevän lainsäädännön toimeenpanoa tulisi arvioida systemaattisemmin
- osallistumismenetelmät ovat valikoivia eivätkä ole avoimia kaikille lapsille ja nuorille
- muita heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallistumista ei ole otettu huomioon lainsäädännössä eikä lasten ja nuorten osallistumisrakenteisiin liittyvissä valintamenettelyissä.
- Erityisryhmiin kuuluvien ja monikulttuuristen lasten ja nuorten osallistumisen lisäämiseksi näille lapsille ja nuorille on annettava nykyistä enemmän tietoa heidän osallistumismahdollisuuksistaan ja mukautettava osallistuminen heidän tarpeisiinsa.
- lasten ja nuorten osallistumista tulisi edistää ottamalla lapset ja nuoret mukaan osallistumisprosessien suunnitteluun
- lasten ja nuorten parissa työskenteleville aikuisille sekä lapsille ja nuorille itselleen tulisi järjestää koulutusta lasten oikeuksista ja osallisuudesta
- oppilaskunnat pitäisi tehdä pakollisiksi koulutuksen kaikilla tasoilla, ja niiden tehtävistä ja tavoitteista pitäisi säätää laissa.
- tulisi kehittää uusia menetelmiä alle 13-vuotiaiden osallistumisen tukemiseksi kuntatasolla

8 Toimeenpanoresurssit

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan on koottu hallitusohjelmaan kirjattuja, lasten ja nuorten kannalta keskeisiä asioita siten kuin johdannossa on kuvattu. Näin ollen myös resursointi valtionhallinnossa perustuu valtaosin siihen, mitä vuosittain budjettiin saadaan. Toisaalta ohjelma myös velvoittaa: lähtökohta on, että ohjelma toteutetaan. Sen rakentaminen hallitusohjelmaa tarkentavaksi perustuu siihen ajatteluun, että tällöin ohjelman toteutumiselle on taloudelliset edellytykset olemassa.

Pääosin toimenpiteet rahoitetaan joko normaalisti eri ministeriöiden / hallinnonalojen vuosibudjettien sisällä. Jossain määrin opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksiköllä voi olla myös erillistä rahoitusta, mutta sen määrä jäänee suhteellisen vaatimattomaksi.

Eri ohjelmien keskinäinen linkitys ei tuo lisärahoitusta, mutta yhteisiin tavoitteisiin tähtääminen tehostaa joka tapauksessa rajallisten resurssien käyttöä.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteisiin käytetään hyväksi myös EU:n rakennerahastojen suomia mahdollisuuksia. Ohjelman valmistelun aikana on pyritty vaikuttamaan rakennerahastojen ohjelmakauden tavoitteisiin.

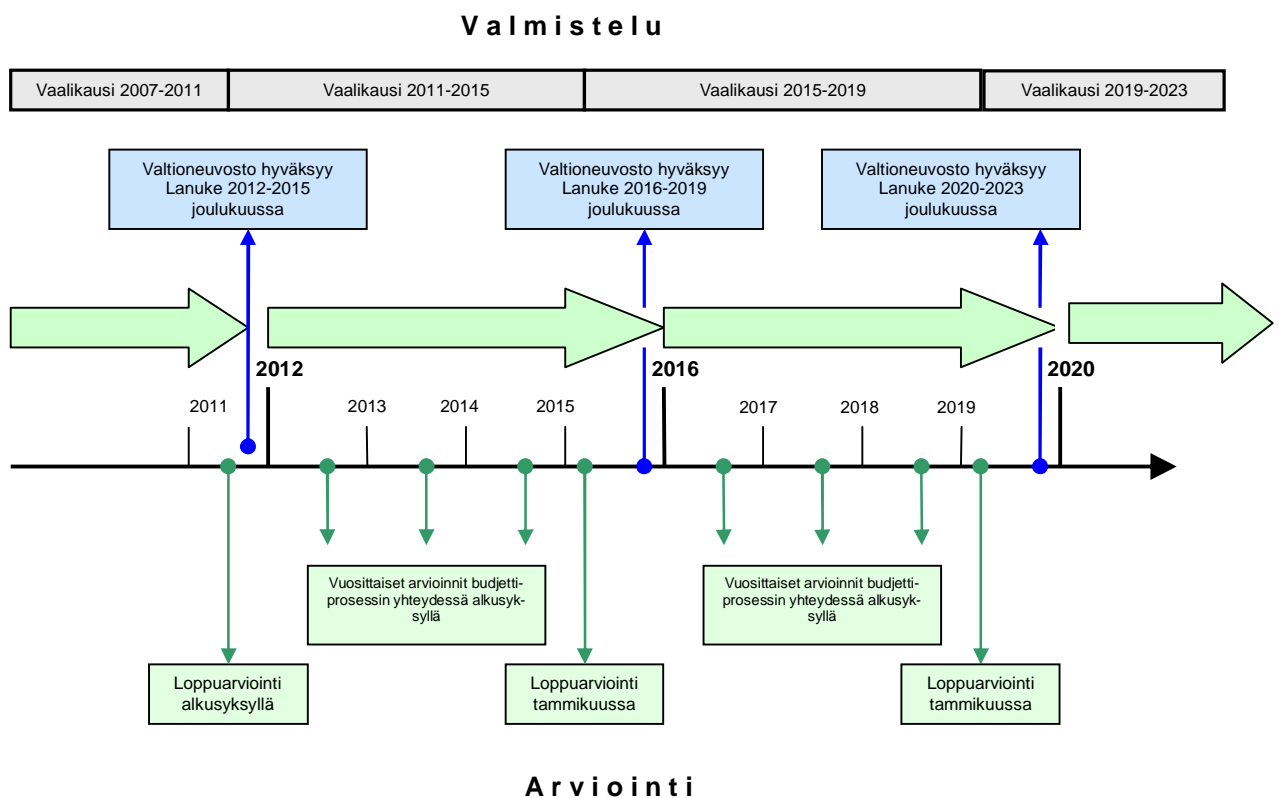
9 Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi

Nuorisolain mukaan Nuorisoasiain neuvottelukunnan tehtävänä on vuosittain arvioida kehittämisohjelman toteutumista. Aiemman ohjelman osalta vuosittain pyrittiin tekemään kattava toteutumisen arviointi. Ohjelman laajuuden takia oli haasteellista tehdä kovin syvälle menevää arviointia. Ohjelmakauden 2012–2015 valmistelussa on hyödynnetty edellisen kauden kokemukset.

Kaksi näkökulmaa on nostettu esiin:

- Kehittämishjelmat tulee nähdä jatkumona, edelliset ja tulevat ohjelmat luovat yhdessä kehityskaaren Suomen lapsi- ja nuorisopolitiikkaan. Eri vaiheissa tulee luonnollisesti näkymään eri painotukset; jokainen ohjelmakausi on oman aikansa tuote. Nyt nähdään tärkeänä se, että yhteyttä hallitusohjelmaan vahvistetaan ja ohjelmaa tiivistetään. Tämä käsitys liittyy vahvasti edellisen ohjelmakauden toimeenpanoon ja arviointiin.
- Arviointitehtävän vahvempi sitominen tulevan ohjelmakauden valmisteluun. Nuorisoasiain neuvottelukunnan vuosittaiset ohjelman toteutumisen arvioinnit tulisi jäsentää niin, että niitä voitaisiin hyödyntää seuraavan ohjelmakauden kehittämissuunnitelman valmistelussa. Koska hallitusohjelmaa seurataan tiukasti omassa prosessissa ja kehittämissuunnitelma omalta osaltaan toteuttaa hallitusohjelmaa, voi nuorisoasiain neuvottelukunta keventää kehittämissuunnitelman arviointia hallituskauden alkuvaiheessa. Arviointeja voitaisiin hyödyntää erityisesti suhteessa valtion talousarvion laadinnan. Ohjelmakauden viimeisenä vuonna tulisi arvioinnissa keskittyä tuottamaan tulevan ohjelman aiheita.

Nuorisoasiain neuvottelukunta voisi siten täyttää lakimääräisen arviointitehtävänsä alla kuvatun kaavion mukaan. Kaaviossa on esitetty vuosittaisten arviointien sekä ohjelmakausien valmistelun suhdetta toisiinsa:

Nuorisoasiain neuvottelukunta antaa vuosina 2012, 2013 ja 2014 arviointinsa siten, että sen avulla voidaan vaikuttaa tulevan vuoden valtion tulo- ja menoarvioon. Arvioinnin ajankohta olisi siten loppukeväästä alkusyksyyn kunakin vuonna.

Koko ohjelmakautta koskeva arviointi on hyvä tehdä valmiiksi heti vuoden alussa 2015, jolloin arviointi olisi käytettävissä hallitusneuvotteluissa. Arviointi antaa suoraan vaikutteita uuteen kehittämissuunnitelmaan niin valmisteluprosessin kuin sisällönkin osalta.

Lopullisen valtioneuvoston hyväksymän Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman seuranta-indikaattorit työstetään valmiiksi alkuvuonna 2012. Näitä indikaattoreita tullaan seuraamaan ohjelmakauden ajan. Indikaattorit linkitetään opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuille, jolloin seuranta on avointa ja julkista.

Indikaattorien valinnassa hyödynnetään

- Euroopan komission valmisteluasiakirjaa nuorisoindikaattoreista (esitely luvussa 6.4 Yhteys Euroopan nuorisopoliittisiin prioriteetteihin)
- esitystä Lasten hyvinvoinnin kansallisiksi indikaattoreiksi³⁵
- esitystä nuorten hyvinvointi-indikaattoreiksi³⁶
- Findikaattori-palvelun³⁷ indikaattoreita

Indikaattoriseurannan kautta on tarkoitus tehdä vertailuja sekä kansainväliseen että kansalliseen kehitykseen.

Kehittämissuunnitelmaa on tarkoitus seurata myös laadullisen tutkimuksen keinoin. Nuorisotutkimusverkostolla on luonnollinen osuus seurannassa yhtenä Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisotyön palvelu- ja kehittämiskeskuksena. Mutta myös muut tahot ja verkostot voivat osallistua tutkimusten tekemiseen. Suunnitelma seurannasta tehdään erikseen.

10 Lähdeluettelo

Ei tässä luonnoksessa mukana

³⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr3.pdf?lang=fi>

³⁶ Nuorten ja nuorten aikuisten elinolojen ja hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit -muistio 9.6.2010

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/tietoa_nuorten_elinoloista/eliolot_-_vuosikirjat/liitteet/nuorten-kansalliset-hyvinvointi-indikaattorit.pdf

³⁷ <http://www.findikaattori.fi/>